

ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ
ΜΕΡΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Στο πρόσφατο βιβλίο των S. Sherwin-White και A. Kuhrt επιχειρείται μια νέα προσέγγιση του τρόπου διακυβέρνησης της αυτοκρατορίας των Σελευκιδών, προσέγγιση η οποία απετέλεσε και την αφορμή για την παρούσα εργασία¹. Πρόκειται για την αναθεώρηση της μέχρι προ τινος κρατούσας αντίληψης, σύμφωνα με την οποία τη ζωτική δύναμη του κράτους αποτελούσαν οι έλληνες έποικοι². Οι δύο συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το γηγενές εθνικό στοιχείο διαδραμάτισε ένα πολύ σημαντικό ρόλο στην εξελικτική διαδρομή της αυτοκρατορίας³.

Στο πλαίσιο αυτό, εξετάζονται αντιπροσωπευτικές επιγραφικές μαρ-

---

1. S. Sherwin-White και A. Kuhrt, *From Samarkhand to Sardes. A new Approach to the Seleucid Empire*, London 1993.

2. Βλ. σχετ. W. W. Tarn, *The Greeks in Bactria and India*, Cambridge ²1938· E. Will, *Histoire politique du monde hellénistique*, II, ²1979· F. W. Walbank, *The Hellenistic World*, London 1981.

3. Το πιο χαρακτηριστικό, ίσως, εδάφιο είναι εκείνο από τον Εὐμένη του Πλουτάρχου, όπου περιγράφεται η στήριξη του ομώνυμου σατράπη στον ντόπιο πληθυσμό της Βαβυλώνας, με αντικειμενικό σκοπό την εδραίωση της σατραπείας του. Πρβ. σχετ. Εὐμ. 4. 3: αὐτὸς δὲ (sc. ὁ Εὐμενῆς) τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων ἐπηρμένην καὶ θρασεῖαν εὐρών, ὥσπερ ἀντίταγμα κατεσκευάζεν αὐτῇ δυνάμιν ἵππικὴν, τῶν μὲν ἐγχωρίων τοῖς ἵππευσιν δυναμένους ἀνεισφορίας διδοῦς καὶ ἀτελείας, τῶν δὲ περὶ αὐτὸν οἷς μάλιστα ἐπίστευεν ὠνητοῦς διάνεμων ἵππους, φιλοτιμίας τε καὶ δωρεαῖς τὰ φρονήματα παροξύνων, καὶ τὰ σώματα κινήσει καὶ μελέταις διαπονῶν, ὥστε τοῦς μὲν ἐκπλαγῆναι, τοῦς δὲ θαρρήσαι τῶν Μακεδόνων, ὀρῶντας ὀλίγῳ χρόνῳ περὶ αὐτὸν ἠθροισμένους ἵππεῖς οὐκ ἐλάττους ἐξακισχιλίων καὶ τριακοσίων. Αντιστοιχίες υπάρχουν και στη συμπεριφορά και άλλων μακεδόνων σατραπών, όπως για παράδειγμα του Αλκέτα στην Πισιδία (Διόδ. Σικ. 18. 46-47) και του Ασάνδρου στην Καρία, ο οποίος παραχώρησε στον Ιρανό Βαγαδάτη και τον γιο του πολιτεία και φορολογική ατέλεια, δείγμα της ευρύτατης ανάληψης αξιωμάτων από τους ντόπιους (βλ. L. Robert, *Fouilles d'Amyzon en Carie*, II, Paris 1983, σ. 321. Βλ. και S. Sherwin-White και A. Kuhrt, ὁ.π., σ. 122). Τόσο ο C. Habicht, «Die herrschende Gesellschaft in den hellenistischen Monarchien», *Vierteljahrschrift für Soziologie und Wirtschaftsgeschichte* 45 (1958) 1-16, όσο και ο F. W. Walbank, ὁ.π., θεωρούν ότι οι Διάδοχοι αγνόησαν την πολιτική που εφάρμοσε ο Αλέξανδρος (ιδιαίτερα προς τους Ιρανοὺς) και προωθούσαν σε υψηλές διοικητικές θέσεις μόνον Μακεδόνες και άλλους Έλληνες. Οι S. Sherwin-White και A. Kuhrt, ὁ.π., σ. 121, σημειώνουν εύστοχα ότι, μολοντί ο Habicht βασίστηκε σε ένα σύνολο 250 ονομάτων από την περιοχή, δεν έλαβε υπόψη του τη μεγάλη χρονική διασπορά των τριών αιώνων καθώς και τα προβλήματα που ενέχονται στην ονοματοδοσία.

τυρίες κυρίως από την περιοχή της Μικράς Ασίας, οι οποίες αφορούν Μακεδόνες για τους οποίους δηλώνεται και το εθνικό τους. Αντικειμενικός στόχος της παρούσας εργασίας είναι η κατά το δυνατόν εφικτή σύνδεση του εθνικού επιθέτου Μακεδών με την εθνική συνείδηση των φορέων του, είτε πρόκειται για αξιωματούχους (πολιτικούς ή στρατιωτικούς) είτε για μη επώνυμα δημόσια πρόσωπα⁴, μέσα από το πρίσμα προσέγγισης των Sherwin-White και Kuhrt, στο οποίο ήδη υπαινικτικά αναφερθήκαμε.

Το κράτος των Σελευκιδών περιλάμβανε ένα μωσαϊκό λαών, οι οποίοι αρχικά επέδειξαν μία φαινομενική, κατά την άποψή μας, αδράνεια στις δυναστικές έριδες, όπως επιτρέπουν να διαφανεί οι προσανατολισμένες στις συγκρούσεις γραμματειακές μαρτυρίες⁵. Η επισήμανση ότι η σχετική ηρεμία είναι πλασματική απηχεί ασφαλώς τον μακεδονοκεντρικό χαρακτήρα των πηγών⁶, ενώ δεν θα ήταν δυνατόν να παραβλεφθεί και το ισχυρό εθνικό αυτοσυναίσθημα των εγχωρίων⁷. Αναμφισβήτητα, η άρρηκτη κρατική ενότητα κατέστη δυνατή χάρη στην παράλληλη υποστήριξη της διοίκησης από τα δύο στοιχεία που αποτέλεσαν και εθνικά ερείσματα της, το ελληνομακεδονικό και το αυτόχθονο⁸. Η διατήρηση του πρώτου

4. Το πρόβλημα τέθηκε αρχικά από τον C. Edson στο άρθρο του «Imperium Macedonicum: The Seleucid Empire and the Literary Evidence», *CPh* 53 (1958) 153 κ.ε., όπου προσπάθησε να συσχετίσει τον χαρακτηρισμό της αυτοκρατορίας των Σελευκιδών ως «μακεδονικού κράτους» με την ποσοστιαία αναλογία Μακεδόνων ή την ύπαρξη μακεδονικών θεσμών σ' αυτήν. Ύστερα από εμπειριστατωμένη έρευνα στις γραμματειακές μαρτυρίες, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο όρος Μακεδών εξακολουθεί να διατηρεί την εθνική του σημασία (ό.π., σ. 165 και 169, σημ. 59).

5. S. Sherwin-White και A. Kuhrt, ό.π., 8.

6. S. Sherwin-White και A. Kuhrt, ό.π., 9.

7. Αντιδράσεις εναντίον της μακεδονικής κυριαρχίας σημειώνονται ήδη από την εποχή του Αλεξάνδρου. Η πιο γνωστή κίνηση είναι η στάσις των ελλήνων αποίκων της Βακτρίας, οι οποίοι, λόγω της σφοδρής νοσταλγίας τους για την πατρίδα και των έντονων πολιτιστικών επιδράσεων που δέχονταν από τους ντόπιους, επιχείρησαν τη φυγή. Η αντίδραση, ωστόσο, δεν περιοριζόταν αποκλειστικά στους Έλληνες. Ο τοπικός πληθυσμός ενώθηκε μαζί τους. Τα κίνητρά τους δεν ήταν η έξοδος από τη χώρα αλλά η εχθρική στάση προς, και η επιθυμία για ανεξαρτησία από, τη μακεδονική κυριαρχία. Για τη στάση στη Βακτρία βλ. J. Seibert, *Das Zeitalter der Diadochen* [EdF, 185], Darmstadt 1983, σσ. 91-92, όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

8. Όπως και στην Αίγυπτο, έτσι και στο κράτος των Σελευκιδών, τα ανώτερα και τα μεσαία κλιμάκια της διοίκησης και του στρατού του νέου κράτους περιήλθαν αποκλειστικά σχεδόν στα χέρια Ελλήνων, οι οποίοι είχαν περισσότερες δυνατότητες προόδου και εξέλιξης από τους εγχώριους. Βλ. C. Habicht, ό.π., 5· H. H. Schmitt, *Untersuchungen zur Geschichte Antiochos der Grossen und seiner Zeit* [Historia-Einzelschriften, 6], Wiesbaden 1964, σ. 100· L. Mooren, «Macht und Nationalität», στο: H. Maehler και V. M. Strocka (επιμ.), *Das ptolemäische Ägypten. Akten des internationalen Symposions 27-29.9.1976*, Berlin 1978, σσ. 53-54· H. Bengtson, Die Bedeutung der Eingeborenen Bevoikerung in den hellenistischen Oststaaten, *Die Welt als Geschichte* 11 (1951) 135-142 (= H. Bengtson, *Kleine Schriften zur alten Geschichte*, München 1974, σσ. 293-303).

βοηθήθηκε από την αποικιστική πολιτική του Σελεύκου και του διαδόχου του, Αντίοχου Α⁹. Ειδικά στην περιοχή της Μ. Ασίας, η παρουσία και ο έλεγχος των Σελευκιδών παγιώθηκαν με ένα δίκτυο νεοϊδρυμένων πόλεων και συμβολίστηκαν με τη μετονομασία των παλαιότερων¹⁰.

Ο κυριότερος τύπος οικισμού (κατοικία) ήταν σε πρώτη φάση στρατιωτικές εγκαταστάσεις, πολλές από τις οποίες αργότερα μετασχηματίστηκαν σε πόλεις¹¹. Αποτέλεσμα της πολιτικής που προαναφέραμε ήταν η παράλληλη παρουσία στις νέες εγκαταστάσεις Ελλήνων και ιθαγενών (οι οποίοι, άλλωστε, υπερτερούσαν αριθμητικά), την οποία επιβεβαιώνουν και τα ανασκαφικά δεδομένα¹². Παρά το επισφαλές της ονοματοθεσίας των οικισμών, που, όπως προαναφέρθηκε, καθοριζόταν από τους βασιλείς, οδηγούμαστε, ωστόσο, αβίαστα στην υπόθεση ότι πολλοί από τους Έλληνες εποίκους τους θα πρέπει να ήταν Μακεδόνες, κατά κύριο λόγο στις περιοχές της Μεσοποταμίας και Συρίας¹³, αν και ο ακριβής αριθμητικός υπολογισμός τους είναι εξαιρετικά δύσκολος¹⁴.

9. Η μεγάλη εξάπλωση συνοδεύτηκε από ένα αποικιστικό πρόγραμμα, μεγαλύτερο σε κλίμακα από το αντίστοιχο του Αλεξάνδρου και διαφορετικό ως προς τον χαρακτήρα και τη λειτουργία του. Σύμφωνα με την αναφορά στον Αππιανό (Συρ. 57. 295-298), ο Σέλευκος ίδρυσε 34 συνολικά οικισμούς των οποίων η ονοματοδοσία προερχόταν από τη δυναστεία του: 16 Αντιόχειες, 9 Σελεύκειες, 5 Λαοδίκειες, 3 Απάμειες και 1 Στρατονίκεια. Είναι γνωστό ότι πολλές από αυτές τις πόλεις ιδρύθηκαν αργότερα. Όπως έχει ήδη επισημανθεί (S. Sherwin-White και A. Kuhrt, ό.π., 20), πρόκειται για μία υπερβολική εκτίμηση του Αππιανού, ο οποίος παρασύρθηκε από το πλήθος των αποικιών που ίδρυσαν οι Σελευκίδες.

10. Ο Σέλευκος θεωρούσε τον εαυτό του (όπως και ο Πτολεμαίος στην Αίγυπτο) απόλυτο κυρίαρχο της χώρας που είχε κυριεύσει με τον στρατό του (δορικήτος χώρα). Για τον όρο και τη χρήση του στην προπαγάνδα των Διαδόχων βλ. A. Mehl, «Δορικήτος χώρα. Kritische Bemerkungen zum "Speererwerb" in Politik und Völkerrecht der hellenistische Epoche», *AncSoc* 11/12 (1980/1981) 187 κ.ε.

11. Για τον αποικισμό των Σελευκιδών βλ. M. Rostovtzeff, *Social and Economic History of the Hellenistic World*, I, Oxford 1941, σσ. 472 κ.ε., και S. Sherwin-White και A. Kuhrt, ό.π., σσ. 166-168. Για τις αποικίες στη Μ. Ασία βλ. V. Tscherikower, *Die hellenistische Städtegründungen* [Philologus Supplementband, 19. 1], Leipzig 1927, σσ. 16-50. Για σχόλια γενικά για τις πόλεις της Μ. Ασίας βλ. L. Robert, *Villes d'Asie Mineure. Études et géographie ancienne*, Paris 1962, ενώ ειδικότερα για την εγκατάσταση Μακεδόνων στην Συρία βλ. J. D. Grainger, *The Cities of Seleukid Syria*, Oxford 1990, σσ. 44-47. Ο G. M. Cohen, «Κατοικία, κάτοικοι and Macedonians in Asia Minor», *AncSoc* 22 (1991) 44 κ.ε., σημειώνει ότι το αποικιστικό πρόγραμμα των Σελευκιδών δεν είχε στρατιωτικό χαρακτήρα, καθώς οι όροι κατοικία-κάτοικος απαντούν και κατά τη ρωμαϊκή περίοδο. Αυτή, όμως, η επισήμανση δεν αναιρεί το γεγονός ότι επρόκειτο για εγκαταστάσεις, οι οποίες αρχικά ήταν στρατιωτικές.

12. S. Sherwin-White και A. Kuhrt, ό.π., σσ. 144 και 148, όπου επισημαίνουν τις περιπτώσεις της Βαβυλώνας και των Σούσων αντίστοιχα, όπου οι ανασκαφικές έρευνες έφεραν στο φως ερείπια ελληνικών επαύλεων δίπλα σε εκείνα των γηγενών.

13. S. Sherwin-White και A. Kuhrt, ό.π., σσ. 166-167· L. Robert, ό.π., σσ. 33, 250-1, 265· G. M. Cohen, ό.π., 44 κ.ε.· D. Musti, «Syria and the East», *CAH* VII.1, 199 και σημ. 41.

14. M. Rostovtzeff, ό.π., σ. 497· M. Launey, *Recherches sur les armées hellénistiques*, I, Paris 1949, σ. 295. Βιβλίο αναφοράς από την άποψη της συγκέντρωσης των Μακεδόνων που

Η περιοχή της Μ. Ασίας που συμπεριλάμβανε τις περισσότερες (δεκατρείς συνολικά) μακεδονικές στρατιωτικές αποικίες ήταν η Λυδία, με παλαιότερη την εγκατάσταση των Θυατείρων. Η παρουσία Μακεδόνων εκεί μαρτυρείται ήδη από τα τέλη του 4ου (ή και αρχές του 3ου) αι. π.Χ., όπως μας επιτρέπει να συμπεράνουμε σύγχρονη επιγραφή, στην οποία αναγράφεται κάποιος Μακεδόνας Μενέδημος, γιος του Νεοπτολέμου¹⁵. Άλλες σημαντικές στρατιωτικές αποικίες στη Λυδία, στις οποίες συναντούμε Μακεδόνες στα μέσα περίπου του 2ου αι. π.Χ., ήταν η Δοιδύη¹⁶, τα Ίεσπουρα, αποικία στην περιοχή της Απολλωνίδος, ανατολικά των Θυατείρων¹⁷, τα Δέχθειρα¹⁸, τα Νάκρασα¹⁹, ο Άκρασος²⁰, η Κοβηδύλη²¹, καθώς και η Φιλαδέλφεια²². Ωστόσο, η πιο σημαντική αποικία της Λυδίας ήταν των Μακεδόνων Υγκανών. Ιδρύθηκε από τον Σέλευκο Β΄ στα 246-225 π.Χ., νοτιότερα από τις προηγούμενες αποικίες, και είναι γνωστή τόσο από φιλολογικές²³ όσο και από επιγραφικές μαρτυρίες. Στις τε-

μαρτυρούνται σε επιγραφικές και γραμματειακές μαρτυρίες, τόσο εντός όσο και εκτός των ορίων της αρχαίας Μακεδονίας, είναι η μελέτη της Α. Τατάκη, *Macedonians abroad. A Contribution to the Prosopography of Ancient Macedonia* [Μελετήματα, 26], Athens 1998, όπου θίγεται το πρόβλημα (σ. 27).

15. TAM V.2, 1109· Τατάκη, ό.π., σ. 367, Μ 41. Σε δύο άλλες σύγχρονες επιγραφές από την περιοχή αναφέρονται, στην πρώτη, μια ανάθεση των εν Θυατείροις Μακεδόνων προς τον βασιλέα Σέλευκο (TAM V.2, 901, αρχές 3ου αι.: Βασιλεῖ Σελεύκω | τῶν ἐν Θυατείροις | Μακεδόνων οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ στρατιῶται), και στη δεύτερη, οἱ περὶ Θυάτειρα | Μακεδόνες (TAM V.2, 1166).

16. TAM V.2, 1188 (161/0 π.Χ.): Βασιλεύοντος Εὐμένου | ἔτους ζλ', μηνὸς Περιτίου. | Οἱ ἐκ Δοιδύης Μακεδόνες | --- Βλ. L. Robert, ό.π., σσ. 28, 36.

17. TAM V.2, 1190 (153/2 π.Χ.). Βλ. L. Robert, ό.π., σ. 36.

18. L. Robert, *Hellenica*, VI, Paris 1948, σσ. 22-23: [Β]ασιλεύοντος Εὐμένο[υ], ἔτους- | οἱ ἐγ Δεχθειρων Μακεδ[ό]νες | [Σ]έλευκον Μενεκρά[τ]ο[υ]ς ... ^{ca}4 ΤΟ | ... καὶ ἀγαθὸν γενόμε[ν]ον --]. Η αναφορά στον Ευμένη επιτρέπει την σε κάθε περίπτωση χρονολόγηση της επιγραφής στο διάστημα 188-159 π.Χ.

19. Βλ. L. Robert, *Villes*, ό.π., σσ. 71-74, 76 και 265, ο οποίος κάνει λόγο για μία ακόμη μακεδονική αποικία, η οποία μαρτυρείται επιγραφικά, τα Νάκρασα. Πρόκειται για επιγραφή προς τιμήν του Αδριανού, την οποία αφιερώνει ο δήμος Μακεδόνων Νακρασειτῶν (CIG 3522 / IGR IV, 1160). Πρβ. και V. Tschirikower, ό.π., σ. 21.

20. OGIS 290. Στην επιγραφή αυτή των αρχών του 2ου αι. π.Χ. διαβάζουμε ότι [οἱ περὶ Ἄ]κρασον Μακεδόνες αφιέρωσαν ένα άγαλμα στην ακρόπολη της Περγάμου, προς τιμήν ενός αξιωματούχου της αυλής του Ευμένου. Βλ. και L. Robert, ό.π., σσ. 75-76, ο οποίος επισημαίνει τη σωστή αποκατάσταση του πρώτου στίχου.

21. TAM V.1, 221 (επιγραφή 163/2 π.Χ., στην οποία οι εκ Κοβηδύλης Μακεδόνες τιμούν τον συμπολίτη τους Φίλο[...], Πολεμαίου ἀρετῆς ἔνεκεν). Βλ. L. Robert, ό.π., σ. 36· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 470, αρ. 8.

22. J. Keit και A. von Premerstein, *Bericht über eine dritte Reise in Lydien*, 47 (μέσα 2ου αι. π.Χ.): Ἀριστοκλῆς | Εἰκαδίου | Μηνογένης | Ἀριστοκλέους | Μακεδόν[ες]. Βλ. V. Tschirikower, ό.π., σ. 21· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 262, Α 266 και 372, Μ 68.

23. Plin. *HN* 5. 29. 120: Zymmaeum conventum magna pars et Aetoliae, quae mox dicitur, frequentat praeterque Macedones Hyrcani cognominati et Magnetes a Sipylo· Tacitus, *Ann.* 2.

λευταίες ανήκουν και δύο παραδείγματα, το πρώτο με προέλευση από την περιοχή της Άμφισσας και το δεύτερο από την Υρκανίδα²⁴.

Παρά τον σχετικά μεγάλο αριθμό αποικιών στην περιοχή, οι διασωθείσες επιγραφές στις οποίες αναγράφονται Μακεδόνες, είτε με το εθνικό τους είτε με το τοπικό εθνικό τους, δηλ. το τοπωνύμιο της πόλης τους, είναι ολιγάριθμες, φαινόμενο που θα πρέπει να αποδοθεί σε συμπτωματικούς παράγοντες. Την υπόθεσή μας αυτή ενισχύουν τα τιμητικά ψηφίσματα της πρώιμης ελληνιστικής περιόδου για μακεδονικής καταγωγής προσωπικότητες οι οποίες έδρασαν στις στρατιωτικές τάξεις των διαφόρων βασιλέων ή ηγεμονίσκων της περιοχής. Έχουν διασωθεί επιγραφές κυρίως από την Έφεσο, την επί Μαιάνδρω Μαγνησία και την Ιασό. Στην πλειοψηφία τους αφορούν αξιωματούχους των ανταπαιτητών του θρόνου του Αλεξάνδρου, όπως τον σατράπη της Καρίας και σύμμαχο του Περδίκκα Νεοπτόλεμο²⁵, τον Αλκέτα, αδελφό του Περδίκκα, τον γνωστό ναύαρχο Κλείτο²⁶, καθώς και τον Ευπόλεμο, γιο του Πωτάλου και δυνάστη της Καρίας²⁷.

47: Temnios, Philadelphenos, Aegaeas, Apollonidenses, quique Mosteni aut Macedones Hyrcani vocantur, et Hierocaesariam, Myrinam, Cymem, Tmolium levare idem it tempus tributis mittique ex senatu placuit, qui praesentia spectatet refoveretque.

24. Στην επιγραφή από την Άμφισσα (IG IX3, 750, 1ο τέταρτο του 2ου αι. π.Χ.) αποδίδονται ορισμένα από τα συνήθη στα ψηφίσματα προνόμια στον Μακεδόνα Μηνόφαντο, γιο του Αρτεμιδώρου, από την Υρκανίδα, ο οποίος προσέφερε τις ιατρικές του γνώσεις στην πόλη. Βλ. σχετ. I. K. Ξυδόπουλος, *Κοινωνικές και πολιτιστικές σχέσεις των Μακεδόνων και των άλλων Ελλήνων, Θεσσαλονίκη* 1998, σ. 166, σημ. 135. Γενικά για την Υρκανίδα βλ. L. Büchner, *RE IX.1* (1914), λ. «Hyrcanis», 527· V. Tscherikower, *ό.π.*, σ. 24· L. Robert, *Hellenica*, VI, *ό.π.*, σ. 16 κ.ε.· A. Τατάκη, *ό.π.*, σ. 469, αρ. 5. Η δεύτερη επιγραφή (TAM V.2, 1308) αφορά ένα ανάθημα της πόλεως των Μακεδόνων Υρκανών προς τιμήν του αυτοκράτορα Αντωνίνου του Ευσεβούς και τοποθετείται χρονικά στα 135/6 μ.Χ.

25. I. Ephesos (IK 14) 1431, 1 (τέλη 4ου αι. π.Χ.): Νεοπτολέμω Βιλλέα Μακεδόνι· Α. Τατάκη, *ό.π.*, σ. 377, Ν 6.

26. I. Ephesos (IK 14) 1435, (322/1 π.Χ.): Κλείτω και Άλκέτα· Α. Τατάκη, *ό.π.*, σ. 342, Κ 47.

27. I. Iasos (IK 28.1) 32, 5 (323-280 π.Χ.): Ευπόλεμος Πωτάλου Μακεδών. Πρβ. και L. Robert, *Collection Froehner I: Inscriptions grecques*, Paris 1936, σ. 75 κ.ε.· Α. Τατάκη, *ό.π.*, σ. 314, Ε 49.

Παραθέτουμε εδώ ορισμένα ακόμη επιγραφικά παραδείγματα: στην Τερμησό τιμάται στα τέλη του 4ου αι. π.Χ. ο αξιωματούχος του Λυσιμάχου, Αριστέας, γιος του Κλεάνδρου, με έγκληση γης (βλ. σχετ. M. Segre, Un nuovo documento sulla questione di Tolomeo di Tenneso, *Atti del IV. Congresso internazionale di Papirologia*, Milano 1936, σσ. 359-368, 5-6: Άριστέα Κλε[άνδ]ρου | Μακεδόνι). Στα 281/0 π.Χ. ο αξιωματούχος (τοποθετημένος ως Παμφυλιάρχης) του Πτολεμαίου Σωτήρος, Φίλιππος, γιος του Αλεξάνδρου, τιμάται από τον δήμο των Τερμησέων (L. Robert, *Documents de l'Asie Mineure méridionale*, Paris - Genève 1966, σ. 53, 7-8: Φίλιππος Άλεξάνδρου Μακεδών). Λίγα χρόνια νωρίτερα (283/1 π.Χ.) είχαν αποδοθεί παρόμοιες τιμές στον φίλο του Πτολεμαίου Σωτήρος, Λεμώνα: L. Robert, *ό.π.*, σ. 55, 9: Λεμών Άντιπάτρου Μακεδών. Βλ. Α. Τατάκη, *ό.π.*, σσ. 261, Α262, 354, Λ 18 και 448, Φ 35 αντίστοιχα.

Σε αρκετές περιπτώσεις, ωστόσο, αναφέρονται για πρώτη φορά Μακεδόνες²⁸, ενδεχομένως στρατιωτικοί αξιωματούχοι, όπως σε επιγραφή του 3ου αι. π.Χ. από τις Τράλλεις. Πρόκειται για κατάλογο μισθοφόρων στρατιωτών στην υπηρεσία κάποιου Σελευκίδη ή ενός ηγεμόνα της Περγάμου, και στον οποίο αναγράφονται τρεις βέβαια Μακεδόνες και πιθανολογείται η παρουσία και ενός τετάρτου. Σώζεται μόνον το όνομα ενός εξ αυτών, του Φιλώτα, γιου του Ηρακλείτου²⁹. Επίσης, επιτύμβια στήλη του 3ου αι. π.Χ., από το Δορύλαιο της Φρυγίας, κάποιου Μακεδόνα Φιλίππου, φέρει το εθνικό καθώς και το τοπικό εθνικό του νεκρού, προφανώς στρατιώτη³⁰, διατυπωμένο με τη γνωστή φόρμουλα «ἐκ πόλεως δὲ».

Η αριθμητική μείωση των προερχόμενων από τη Μακεδονία αποίκων από τα μέσα του 3ου αι. κ.ε.³¹, αντανακλάται στην αντίστοιχη απουσία

28. I. Ephesos (IK 14) 4-5, [Κλεο]βούλω Φίλωνος Μακεδόνι, 3ος αι.· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 343, K 49· 1419, 1 Ἀλεξάνδρω Ἀμύντα Μακεδών (4ος αι. π.Χ.)· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 229, A 68· 1427, 1, [άν]δρο Μακεδόνι· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 459, αρ. 4· 1429, 1 [Μα]κεδόνι ἐξ Ἀμφιπόλεως· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 63, αρ. 139· 1432, 1, Νικάρχω Γέροντος Μακεδόνι· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 384, N 51· 1433, 1, Θευχρήστω Φιλοξένο Μακεδόνι· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 328, Θ 27· 1444, 2-3, Ἀλκ[.] | Μακ[εδ.]· 2009, 1, [.....]κω Πρωτέου Μακεδόνι· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 462, αρ. 19. I. Magnesia 2, 10-11, Ἀπολλωφάνη[ς | (Λ)υσανίου Μακεδών ἐγ Λητή[ς]· Α. Τατάκη, ό.π., 118, αρ. 2· 5, 12, Ἀρχέλαος Αἰρόπο[υ] Μ[α]κεδών· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 269, A 303· 10, 11-12, Αἰσχυρίων Ἀ[μ]ύντα Μακε[δών ἐξ] Αἰγείων· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 39, αρ. 2· I. Iasos (IK 28.1) 60, 8 [| Μ]ακεδών ἐξ Α[ ]· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 215, αρ. 7.

29. L. Robert, *Collection Froehner* I, ό.π., σσ. 94-97 [= I. Tralleis und Nysa, 33 (IK 36)], 9 (Ἰλου Μακεδών)· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 462, αρ. 20· 10 (Ἰου Μακεδών)· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 464, αρ. 37· 20 (Φιλώτας Ἡρακλείτου Μακ[εδών])· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 456, Φ 78. Μακεδόνες είναι πιθανότατα και ο αναγραφόμενος στον στίχο 26, Βάκχιος Ἀδύμου Μ[ ]· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 277, Β 3. Επίσης σε δελφική επιγραφή του τέλους του 3ου αι., τιμώνται ως πρόξενοι και ευεργέτες μαζί με τους υπόλοιπους συναδέλφους τους τρεις ή τέσσερις Μακεδόνες (τα ονόματά τους δεν διασώζονται ακέραια), οι οποίοι υπηρετούσαν στον στρατό του Αττάλου Α' και ανήκαν στη φρουρά της πόλεως των Λυαίων: FD III, 4, 134, 10 (Ζω[ῆ]η[ς] Ἀρνίου Θεσσαλονικεῖ)· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 182, αρ. 28· 25 ([-] Βίθυος Θεσσαλονικεῖ)· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 189, αρ. 95 27 ([-]ώρω Φιλίππου Αἰγαιεῖ) 135, 23 (Ἀσκληπιάδει Δημητρίου [Κ]ασσανδρεῖ)· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 87, αρ. 18.

30. Η επιγραφή παρατίθεται στο υπόμνημα τη επιγραφής MAMA X, 220 και απετέλεσε πρόσφατα αντικείμενο μελέτης ως προς το όνομα της πόλης που αναγράφεται στον τελευταίο στίχο της βλ. σχετ. Π. Νίγδελης, *Μακεδονικά Σύμμεικτα, Τεκμήρια 1* (1995) 173-179, όπου αναδημοσιεύεται το κείμενο της επιγραφής με διορθώσεις, και *Τεκμήρια 2* (1996) 182-183.

31. Είναι γνωστή η ερμηνεία που έχει δοθεί για την αντίστοιχη χρήση του εθνικού Μακεδών στην Αίγυπτο κατά την ίδια περίοδο από τον M. Launey, σύμφωνα με την οποία, από τα τέλη του 3ου και τις αρχές του 2ου αι. π.Χ., η εθνική σημασία του όρου Μακεδών παραμερίζεται και η λέξη μετατρέπεται σε καθαρά στρατιωτικό όρο: ως Μακεδών εννοείται ο στρατιώτης ο οποίος υπηρετεί σ' ένα άγημα όπου ισχύει και εφαρμόζεται η μακεδονική παράδοση εκπαίδευσης και τακτικής, βλ. M. Launey, ό.π., σσ. 293 και 1097 (add. στη σ. 293). Ανάλογη ήταν, σύμφωνα με τον ίδιο, η κατάσταση και στο κράτος των Σελευκιδών. Η βασιλική φρουρά περιελάμβανε ιππικό και πεζικό. Το ιππικό είχε ένα τμήμα από Μακεδόνες, οι οποίοι έφεραν τον παλαιό τίτλο των *ἐταίρων*. Το βαρύ πεζικό είχε ως πυρήνα του τη φά-

πηγών. Παρατηρείται, ωστόσο, η μνεία του εθνικού Μακεδών, είτε για αξιωματούχους, όπως στην τιμητική επιγραφή για τον Κόρραγο, γιο του Αριστομάχου και στρατηγού του Ελλησπόντου³², είτε για απλούς Μακεδόνες³³.

Όπως προαναφέρθηκε, ως στόχος αυτού του άρθρου είναι ο συσχετισμός του εθνικού Μακεδών με την εθνική συνείδηση των φορέων του. Πρέπει να επισημανθεί η χρονολογική ένταξη του συνόλου σχεδόν των μαρτυριών στο διάστημα από τον 4ο ως τα μέσα του 3ου π.Χ. αι. Αναμφίβολα, από τις μαρτυρίες αυτές προκύπτει η εγκατάσταση Μακεδόνων στις κατοικίες. Συνεπώς, με δεδομένο και το γεγονός ότι για την πλειοψηφία των εγκατεστημένων στις κατοικίες στρατιωτών μνημονεύεται και το εθνικό, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι μακεδονικής καταγωγής στρατιώτες των κατοικιών υπερτερούσαν αριθμητικά. Αν λάβει κανείς υπόψη του την πληθυσμιακή αναλογία Ελλήνων και αυτοχθόνων, η οποία ήταν υπέρ των τελευταίων, κατανοεί απρόσκοπτα την με κάθε τρόπο αναγκαία μνεία, είτε γενικού είτε τοπικού, εθνικού. Επρόκειτο, άλλωστε, για μία πρακτική ευρύτατα διαδεδομένη, την οποία εφάρμοζαν πιστά και τα μέλη της βασιλικής οικογένειας³⁴. Χαρακτηριστικό παράδειγμα προβολής της μακεδονικής καταγωγής καθώς και της υπερηφάνειας που

λαγγα, δηλ. μια μεγάλη τακτική μονάδα που ήταν οπλισμένη και πολεμούσε όπως η παλιά μακεδονική φάλαγγα. Οι Μακεδόνες που επιστρατεύονταν σε καιρό πολέμου ήταν κάτοικοι, δηλ. νέμονταν κλήρους που τους εκχωρούσαν γι' αυτόν τον σκοπό οι Σελευκίδες από τη βασιλική γη. Οι άνδρες που αναφέρονται ως Μακεδόνες και υπηρετούσαν στα τμήματα της βασιλικής φρουράς, στη φάλαγγα και στο ιππικό ήταν, σύμφωνα με τον M. Launey, απόγονοι όχι μόνο Μακεδόνων εποίκων, αλλά και άλλων Ελλήνων που προσελάμβαναν αυτό το εθνικό και αποκτούσαν τα προνόμια που το συνόδευαν με βασιλικό διάταγμα, καθώς με την πάροδο του καιρού μειώθηκε η αναλογία των ανδρών μακεδονικής καταγωγής που υπηρετούσαν σ' αυτά τα σώματα (ό.π., σσ. 307 κ.ε.). Ωστόσο, όπως φαίνεται από άλλες περιπτώσεις και είναι ευνόητο, η λέξη Μακεδών, τόσο στην Αίγυπτο όσο και στο κράτος των Σελευκιδών (όπως και αλλού), δεν έπαψε να δηλώνει την προέλευση από την Μακεδονία. Επικουρικό της παραπάνω θέσης είναι το γεγονός ότι το εθνικό Μακεδών ή το γεωγραφικό Μακεδονία χρησιμοποιείται σε πολλές περιπτώσεις ως κύριο όνομα ως τον 3ο αι. μ.Χ., υποδηλώνοντας την επιθυμία να συνδεθούν οι φορείς του ονόματος με τη Μακεδονία. Πρβ. σχετικά τις επιγραφές TAM II.3, 735, 863, 944, 1020, 1164 (Λυκία)· TAM III.1, 320, 330 (Πισιδία)· TAM V.1, 126 (Λυδία, 233/4 μ.Χ.)· I. Ephesos (IK 14) 1012, 1076· I. Smyrna (IK 23) 501 κ.α.

32. SEG 2, 663, 2-3 (188-171 π.Χ.): Κόρραγος Ἀριστομάχου | Μακεδών. Βλ. και M. Holleaux, *Études d'épigraphie et d'histoire grecque*, II, Paris 1968, σσ. 73-83· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 347, Κ 76.

33. Βλ. παραπάνω, σημ. 22.

34. Σε επιγραφή του 2ου αι. π.Χ. από τη Δήλο, η οποία βρισκόταν στη βάση ενός ανδριάντα, ο τιμώμενος Αντίοχος Γ' αναγράφεται με το εθνικό του επίθετο: [Β]ασιλέα [μέγαν] [Ἀντίοχο]ν | [β]ασιλέως Σελεύκο[υ] | [Κ]αλλίνικο[υ] | [Μ]ακεδόνα κτλ. Βλ. M. Holleaux, *Études d'épigraphie et l'histoire grecque*, III, Paris 21968, σσ. 159-163· Α. Τατάκη, ό.π., σ. 250, Α 200.

ένιωθε γι' αυτήν αποτελεί ο Μακεδόνας Λυσίας, γιος του Φιλομήλου και γνωστός δυνάστης της Μ. Ασίας³⁵, ο οποίος τιμάται σε δελφική επιγραφή του 256/5 π.Χ. ως πρόξενος και ευεργέτης της πόλεως των Δελφών³⁶.

Θεσσαλονίκη

ΙΩΑΝΝΗΣ ΞΥΔΟΠΟΥΛΟΣ

35. M. Holleaux, *ό.π.*, σσ. 357 κ.ε.· A. Τατάκη, *ό.π.*, σ. 359, Λ 49.

36. *FD III 4*, 156, 3-6. *ἐπειδὴ Λυσίας Φιλομήλου Μακεδῶν | διατελεῖ τά τε ποτὶ τὸν θεὸν καὶ τὸ ἱερὸν εὐσεβέων, καὶ τῆραὶ πόλει κοιναῖ καὶ τοῖς ἐντυχανόντοις ἀεὶ καθ' ἰδίαν | Δελφῶν φιλανθρώπως χρεόμενος κτλ.* Βλ. M. Holleaux, «*Études d'histoire hellénistique*», *REA* 17 (1915) 237-243 καὶ *Études*, III, *ό.π.*, σσ. 357-363· A. Wilhelm, *Akademieschriften zur griechischen Inschriftenkunde (1895-1951)*, Teil 1: *Neue Beiträge zur griechischen Inschriftenkunde. Attische Urkunden*, στο: W. Peek (επιμ.), *Opuscula VIII*, Leipzig 1974, σσ. 48-63.